

GÜNÜBİRLİK KENDİN-YAP SERAMİK ATÖLYE ÇALIŞMALARINDA SOSYAL KAZANIMLAR

Melis Örnekoğlu Selçuk, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Endüstriyel Tasarım Bölümü

Denizhan Arda, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Endüstriyel Tasarım Bölümü

Günümüzde dijitalleşmeye ve endüstriyelleşmeye olan eğilime rağmen, günübirlik kendin-yap atölye çalışmaları giderek yaygınlaşmaktadır. Bu günübirlik atölye çalışmalarında katılımcılar bir profesyonel eşliğinde o gün için belirlenen işi tamamlarlar. Atölye çalışmalarının genellikle dört ile on kişi civarında katılımcısı olur ve bu çalışmalar katılımcılara sosyal bir ortam sunarlar. Katılımcılar burada kendi elleriyle yaparak bitmiş ve kullanıma hazır bir ürün oluşturma deneyimini yaşarlar. Çoğunlukla “tasarlamak” ve “yapmak”; bilgi, uzmanlık ve üretim pratikleri ile uzmanlar tarafından uygulanırken, bu senaryoda uzmanlar uzman olmayan katılımcılara bitmiş ürüne nasıl ulaşılacağını adım adım öğretirler. Böylelikle, uzman olmayan katılımcılara da bir şey yapma ve/veya tasarlama deneyimi sunulmuş olur. Bugüne kadar kendin-yap pratiklerine odaklanan kimi araştırmalar insanların elleriyle bir şeyler yapmaktan keyif alma içgüdüsi nedeniyle kendin-yap aktivitelerine eğilimi olduğunu tartışmaktadır. Kimi araştırmacılara göreyse bu tür kendin-yap aktiviteleri katılımcıların boş zamanlarını eğlenceli bir şekilde geçirmelerini, kendilerini daha iyi ifade edebilmelerini, özgüvenlerinin artmasını ve sosyalleşmelerini sağlamaktadır. Sonuç olarak, şimdiye kadar yapılmış olan araştırmalar, katılımcıların kendin-yap aktivitelerine katılma konusundaki bireysel motivasyon kaynaklarına odaklanmıştır. Ancak atölye çalışmalarında yürütülen kendin-yap aktivitelerinin birden çok katılımcının hem de organizatörün katılımıyla ortaya çıkan bir de sosyal yanı vardır. Bu çalışmanın amacı, günübirlik kendin-yap seramik atölyelerine katılan katılımcıların bu etkinliklerden beklentilerini ve kazanımlarını araştırmaktır. Bunun için etnografik yöntemlerle, günübirlik kendin-yap seramik atölye çalışmaları sırasında katılımcılar arasındaki sosyal etkileşim incelenmiştir. İzmir’de *Masterpiece İzmir* ve *Atölye Lobi*, İstanbul’da *Masterpiece İstanbul* isimli atölyelerde düzenlenen dört farklı günübirlik kendin-yap seramik atölye çalışması gözlemlenmiştir. Bu gözlemlere ek olarak atölyelere katılan on atölye katılımcısı ve bu atölyeleri düzenleyen altı organizatör ile yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır. Gözlem ve mülakatlarda, ilgili günübirlik kendin-yap atölye çalışmalarında katılımcıların motivasyon kaynaklarına ve bu etkinliklerin katılımcılara sağladığı sosyal kazanımlara odaklanılmaktadır. Sonuç olarak, günübirlik kendin-yap atölye çalışmalarının katılımcılara sosyalleşme fırsatı sunduğu ve sosyal kazanımların katılımcılar için önemli bir motivasyon kaynağı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Günübirlik atölye çalışmaları; kendin-yap; yapmak; seramik; sosyal kazanımlar.

GİRİŞ

Prosumption terimi İngilizce üretim (*production*) ve tüketim (*consumption*) kelimelerinden sentezlenerek ilk kez Toffler ve Alvin (1981) tarafından bulunmuştur. Tüketilecek olan ürünlerin tüketiciler tarafından üretimi anlamına gelmektedir. *Prosumption*, tüketicileri aktif üreticiler olarak görmeyen ve pasif müşteriler olarak gören pasif tüketiciliğe karşıdır (Toffler ve Alvin, 1981). Xie ve diğerleri (2008) *prosumption* sürecinin insanların fiziksel aktiviteleri, zihinsel çabaları ve sosyo-psikolojik deneyimlerini kapsadığını belirtmiştir. Bu doğrultuda kendin-yap aktiviteleri, bir *prosumption* biçimidir (Wolf ve McQuitty, 2011). Luvaas (2013)'a göre kendin-yap aktivitesi bir işbirliği aktivitesidir, her zaman bir işbirliğiyle şekillenir, bireysel bir kendin-yap aktivitesi hiçbir durumda yoktur.

Kendin-yap aynı zamanda, amatörlerin boş vakitlerinde icra ettikleri ev inşası ve dekorasyon aktivitelerinde amatör olarak yapılan işlerin yansımadır (Clarke, 2001; Jackson, 2010). Odanın öznel yönetimle yeniden döşenmesi, daha önce kullanıcının kendisi veya bir firma tarafından tasarlanmış bir mobilyanın montajlanması ve ücretli bir çalışan yardımı olmaksızın duvarın boyanması, amatör kendin-yap aktivitelerinin en alışılabilir örneklerindedir. Bu bağlamda, kendin-yap aktiviteleri, bunlara ilgi duyan insanlar tarafından kendi kaynaklarını, kendi kişiselleşmiş yaşam alanlarını ve kültürel ortamlarını yaratmakta kullanılabilirler (Clarke, 2001).

Wolf ve McQuitty (2011)'e göre, kendin-yap faaliyetleri alet ve hammadde, sarf malzeme veya bileşen parçaları kullanılarak eşyaların üretilmesini, dönüştürülmesini veya yeniden yapılandırılmasını içerir. Watson ve Shove (2008) kendin-yap faaliyetlerinde tüketicilerin bütünleşme ve dönüşüm sürecine aktif olarak dahil olduklarını açıklamaktadır. Bu nedenle Atkinson (2006) kendin-yap hareketinin demokratikleştirici bir faaliyet olduğunu belirtmektedir. Atkinson (2011)'un bir başka bakış açısına göre kendin-yap hareketi, insanların kaliteli zaman geçirmelerini sağlayan verimli bir boş zaman etkinliği olarak tanımlanmaktadır.

Kendin-Yap Aktiviteleri için Motivasyon Kaynakları

Kendin-yap aktiviteleri, çeşitli motivasyon kaynaklarına bağlı olarak gerçekleştirilen çok sayıda etkinliği kapsar. Kendin-yap faaliyetlerini gerçekleştirirken insanların motivasyon kaynakları *ihtiyaç* ile *arzu* veya *montaj* ile *yaratıcılık* arasında değişir. Kendin-yap faaliyetlerinden bazıları insanların kişisel tatmin nedenlerine dayanmaktadır, bazıları ise uygulanabilir başka bir alternatif olmadığı için gerçekleştirilmektedir. Katılımcıların motivasyon kaynakları ve katılım hevesleri, bu faaliyetlerde ortaya koydukları yaratıcılığı ve kendini ifade etme miktarını belirler (Atkinson, 2006).

Atkinson'a (2006) göre, kendin-yap hareketini benimseyenlerin motivasyon kaynakları göz önüne alındığında, kendin-yap hareketi; *proaktif*, *reaktif*, *temel* ve *yaşam tarzı* olarak dört kategoriye ayrılabilir. *Proaktif kendin-yap*, kişisel zevk veya

finansal kazanç motivasyonu ile yürütülen faaliyetleri içerir. *Reaktif kendin-yap*, kitler veya şablonlar kullanılarak gerçekleştirilebilen hobiler ve el sanatları gibi etkinliklerden oluşmaktadır. İnsanları bu tür faaliyetler yapmaya motive eden şey kişisel zevkler veya boş zamanları doldurma amacıdır. *Temel kendin-yap faaliyetleri*, belirli kılavuzlardaki talimatları izleyerek yapılabilecek ev içi bakım ve onarımı içerir. İnsanlar genellikle ekonomik ihtiyaçlar için bu faaliyetlere katılırlar. Son olarak, *yaşam tarzı kendin-yap faaliyetleri*, gösteriş amaçlı tüketim olarak da adlandırılan, insanların gösteriş yapmak için üstlendiği ev geliştirme veya inşaa faaliyetlerini kapsar.

Öte yandan, Dissanayake (1995) Darwinci ve biyolojik bir bakış açısından, insanların içgüdüsel olarak bir şeyler “yapmaktan” keyif aldığını belirtmektedir. Bu durum *joie de faire*, yani “yapmanın verdiği keyif” diye anılmaktadır. Dissanayake (1995) aynı zamanda antropologların insana “Homo faber”, yani alet yapan insan, dediklerini belirtir, çünkü insan olmak “yapmak” demektir. Diğer hayvanların aksine, insan atalarımız dik yürüyebiliyordu ve ellerini serbestçe kullanabiliyordu. Böylece ellerini kullanarak nesnelere tutabildiler ve keyifle araç gereçler yapmak için kullandılar (Sennett, 2008). Bu doğal içgüdü, kendin-yap hareketini benimseyenlerin ellerini kullanarak bir şeyler yapması için başka bir motivasyon kaynağı olabilir.

Bazı araştırmacılar (Wolf ve McQuitty, 2011) insanların kendin-yap aktivitelerine katılma motivasyonunun kendi kendilerine bir başarı elde etmekle ilgili olabileceğini belirtmektedirler. Etkinlikler sonucunda genellikle kullanıma hazır olan, başarıyla ilişkilendirilebilecek bitmiş bir ürün üretilmektedir. Başka bir bakış açısından (Watson ve Shove, 2008), kendin-yap etkinlikleri insanlara yeni bir şey deneyimleme ve yeni beceriler edinme şansı vermektedir. Dahası, kendin-yap aktiviteleri, insanlar için kendilerini ifade edebilecekleri bir yol olabilir (Beegan ve Atkinson, 2008). Örneğin, profesyonel yardım almadan kendileri bir şeyler yaparak evlerini kişiselleştirmek isteyebilir ve bu şekilde kendi kişiliklerini mekâna yansıtabilirler.

Günümüzde insanların günübirlik kendin-yap atölyeleri aracılığıyla kendin-yap etkinliklerine katılmayı tercih ettikleri görülmektedir. İnsanlar evlerinde de kendin-yap etkinliklerini gerçekleştirebilmektedirler. Ancak, atölyelerde düzenlenen günübirlik kendin-yap atölye çalışmalarının sıradan kendin-yap etkinliklerinden farkları bulunmaktadır. İnsanların bu etkinlikleri tercih etmesinin altında birçok neden yatıyor olabilir. Bu çalışmanın amaçlarından biri de bu konuda daha fazla bilgiye erişebilmektir.

Günübirlik Kendin-Yap Atölye Çalışmaları

Stappers ve diğerlerine (2011) göre geleneksel tasarım yaklaşımı üç ana rol tanımlamaktadır; kullanıcı, tasarımcı ve müşteri. Bu roller birbirinden tamamen ayrıdır, her biri tek yönlü bir zinciri oluşturmaktadır. Kullanıcı ürünü satın alır

ve onunla yaşar, tasarımcı onu tasarlar ve son olarak müşteri üretim ve dağıtım süreçlerinde yer alan kişi olarak tanımlanır. Atkinson (2011), tüm paydaşların gereksinimleri göz önüne alındığında tasarımcı tarafından üretilen tek bir tasarım çözümünün yeterli olmadığını belirtmektedir. Stappers ve diğerlerine (2011) göre, roller arasındaki net ayrım azaldıkça ve bazı roller kayboldukça, gerçek roller tamamlanmaktadır. Bu dönüşümün ardında birkaç neden vardır. Geleneksel yaklaşımda, tasarımcı her zaman düşünen, çizen, soru soran ve nihai ürün/konsept ile tasarısını sonuçlandıran yaratıcı kişiyken; kullanıcı daha pasif ve önemsizdir. Kullanıcılar artık bilgiye internet sayesinde daha yakın olduklarından, trendleri araştırdıklarından ve onlar için tasarlananlar hakkında yorum yaptıklarından bu olgu değişmektedir.

Örneğin; “Kullanıcı Deneyimi” ve “Tasarım Odaklı Düşünme (Design Thinking)” yöntemlerinin, kullanıcıların tasarım sürecinin erken aşamalarında yer alması ve kavramın oluşturulmasında değerli bir katkı sağlaması nedeniyle her geçen gün daha popüler hale gelmesi de diğer sebepler arasında gösterilebilir. Sonuç olarak, bu yöntemler kullanıcı, tasarımcı ve üreticinin daha fazla etkileşime girdiği bir çalışma atmosferi oluşturur (Stappers vd., 2011; Mulder vd., 2015).

Bunların hepsi, dünya çapında, özellikle büyükşehirlerde gününbirlik kendin-yap atölyelerinin popülerliğini etkilemiş olabilir. Phillips ve diğerleri (2013) çalıştaylarında, katılımcıların gündelik faaliyetleri dışında düşünürken zorluk çektiklerini gözlemlemişlerdir. Gününbirlik kendin-yap atölyelerinde, tasarımcılar/uzmanlar her adım için katılımcılara proje yönetimi ve teknik rehberlikle yol göstererek tasarım etkinliğini zorluk çekmeyecekleri hale getirirler. Literatürde, günümüzde gittikçe yaygınlaşan gününbirlik kendin-yap atölye çalışmaları odağında araştırmaların bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak, gün geçtikçe çeşitli alanlarda ve çeşitli mekânlarda düzenlenen bu atölye çalışmalarının tasarım disipliniyle de ilişki içerisinde olduğu düşünülmektedir. Örneğin; bu atölye çalışmalarındaki sosyal ortamın katılımcılar üzerindeki etkisi ile Ashton ve Durling (2000)’in tasarım eğitiminde stüdyo gibi sosyal bir ortamda çalışmanın öğrenciler üzerindeki etkisi benzerlik gösteriyor olabilir. Brown (1988), öğrencilerin sosyal bir stüdyo ortamında tasarım eğitimi almaları sayesinde öz değerlendirme yapabildiklerini ve başkalarının becerilerine bakarak kendi becerileri hakkında fikir sahibi olduklarını belirtmiştir. Ashton ve Durling (2000) de öğrencilerin bu sosyal ortam sayesinde kendilerini sınıf arkadaşlarıyla kıyaslayabildiklerinden ve bu şekilde “yansıma” yaparak kendi projelerini geliştirebildiklerinden bahsederek bu görüşü desteklemiştir. Bu bilgilere de dayanarak, kendin-yap atölye çalışmaları tasarım disiplini ile de ilişkilendirilebilecek bir önem arz ettiğinden derinlemesine bir araştırmanın yürütülmesinin literature katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Bu nedenle, bu etkinliklere katılan katılımcıların motivasyon kaynaklarını ve kazanımlarını anlamak adına bir alan çalışması yürütülmüştür.

ARAŞTIRMA TASARIMI

Günübirlik kendin-yap atölyeleri seramik, örgü, boya, reçine ile aksesuar yapımı ve bunun gibi çeşitli konularda düzenlenmektedir. Bu konulardan birini derinlemesine analiz eden bir alan çalışması yapılabilmesi için günübirlik kendin-yap seramik atölyeleri seçilmiştir.

Hali hazırda yapılmış olan çalışmaların çoğu kendin-yap hareketini benimseyen insanların bireysel motivasyonlarını araştırmaya odaklanmıştır (Ryan ve Deci, 2000; Lakhani ve Wolf, 2005). Bununla birlikte, kendin-yap faaliyetlerinin sosyal yönüne odaklanan sınırlı sayıda çalışma vardır (Majumdar vd., 2019). Bu çalışmanın amacı, sosyalleşmenin günübirlik kendin-yap seramik atölyesi faaliyetleri üzerindeki etkilerini ve faydalarını araştırmaktır. Bu nedenle İzmir ve İstanbul'da günübirlik kendin-yap seramik atölyeleri katılımcılarıyla bir alan çalışması yapılmıştır. Ayrıca bu çalışmanın, katılımcıların günübirlik kendin-yap atölye çalışmaları ile ilgili motivasyonlarını ve kazanımlarını daha iyi anlamalarına yardımcı olması hedeflenmiştir.

Bu alan çalışmasını yürütmeden önce ODTÜ İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan etik kurul onayı alınmıştır (*Protokol Numarası: 392 ODTÜ 2019, No: 28620816/412*).

Araştırma Alanı

Alan çalışmasında, günübirlik kendin-yap seramik atölyelerinin sosyal yönünü araştırmak adına *Masterpiece İstanbul, Masterpiece İzmir ve Atölye Lobi* seçilmiştir. Çalışma için bu yerleri seçmenin birçok nedeni vardır.

Öncelikle, bu çalışmayı yapmak için İzmir ve İstanbul'un seçilmesinin sebebi, büyükşehirler olmalarıdır. Çalıştaylar büyük şehirlerde daha sık düzenlenmektedir. İkincisi, *Masterpiece İstanbul, Masterpiece İzmir ve Atölye Lobi*, İzmir ve İstanbul'un en popüler ve en çok tercih edilen atölyeleridir. Daha fazla sayıda katılımcıya ulaşmak için, insanların çoğunluğu tarafından tercih edilen bir atölye seçmek önemlidir. İzmir ve İstanbul'da başka atölyeler de bulunmasına rağmen, bunlar nispeten küçük ve daha az popülerlerdir. Bu alan çalışmasına uygun yerler bulmak için araştırma yapılırken, küçük atölyelerin genellikle çok daha az sayıda katılımcısı olduğu bulunmuştur. Ayrıca *Masterpiece İstanbul, Masterpiece İzmir ve Atölye Lobi* kendi internet sitelerine sahip daha kurumsal yerlerdir ve atölye programları sitelerinde yer almaktadır. Öte yandan, diğer atölyelerin programlarını duyurmak için bir web sitesi bulunmamaktadır. Bunun yerine programlarını Instagram veya Facebook hesaplarında duyurmaktadırlar. Bu durum, katılımcıların kendileri için uygun bir atölye seçerken de tercihlerini etkilemektedir. Resmi web sitesi bulunmayan atölyelere güvenmiyor olabilecekleri için tercih etmiyor olabilirler. Ayrıca, seçilen atölyeler sadece kendin-yap etkinlikleri düzenleyen yerlerdir. Ancak, heykeltıraş atölyeleri gibi bazı küçük yerlerde heykeltıraşlar bu atölyeleri hem eserlerini üretmek hem de günübirlik kendin-yap seramik atölye-

leri düzenlemek için kullanılmaktadırlar. Bu durum, sadece kendin-yap atölyeleri düzenlemeye odaklanan diğer yerlere kıyasla az sayıda etkinlik düzenlemelerine neden olmaktadır. Bu nedenle, *Masterpiece İstanbul*, *Masterpiece İzmir* ve *Atölye Lobi* kısıtlı zamanda çok kişiye erişebilme amacıyla bu çalışma için daha uygundur. Son olarak, seçilen atölyeler seramik alanında nitelikli organizatörlere sahiptir. Bu çalışma, günübirlik kendin-yap seramik atölyelerine odaklanmaktadır. Bu nedenle seramik konusunda atölye çalışmaları düzenleyen yerler bulmak önem arz etmektedir.

Araştırma Örneklemi

Bu çalışmada yalnızca atölye katılımcılarıyla değil aynı zamanda organizatörlerle de mülakatlar yürütülmüştür. Organizatörler ve katılımcılar pozisyonlarından da kaynaklı olarak farklı bakış açılarına sahiptirler. Ayrıca, organizatörler röportajlar sırasında sadece o gün düzenlenmiş olan atölye çalışması ile ilgili detaylardan bahsetmek yerine önceki deneyimlerinden de bahsetmişlerdir. Bu nedenle günübirlik kendin-yap atölyelerinin motivasyon kaynakları ve sosyal kazanımları konusunda daha fazla bilgi toplayabilmek adına organizatörlerle de mülakatlar yapmak önem arz etmiştir.

İstanbul'da bulunan *Masterpiece İstanbul*'da düzenlenen günübirlik seramik atölye çalışmalarından beş katılımcı ve dört organizatör ile mülakat, araştırmacılarından biri tarafından yapılmıştır. İzmir'de ise iki farklı atölyede diğer araştırmacı tarafından süreçler yürütülmüştür. *Atölye Lobi*'den bir organizatör ve bir katılımcı; *Masterpiece İzmir*'den ise bir organizatör ve dört katılımcı ile mülakat yapılmıştır.

Bu çalışmada katılımcıların belirlenmesindeki en temel ölçütler günübirlik kendin-yap seramik atölyelerinin katılımcısı veya organizatörü ve araştırmaya katılım için gönüllü olunmasıdır. Katılımcıların cinsiyeti bir belirleme ölçütü olarak alınmamıştır. Ancak katılımcıların çoğu kadındır. Bunun nedeni, röportajlardan ve gözlemlerden de ortaya çıktığı gibi, ilgili atölyelere genellikle kadın katılımcıların katılmayı tercih etmesi ve erkeklerin azınlıkta olmasıdır. Araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcıların yaş grupları 23-40 arasında değişmektedir ve çoğu bir kurumda çalışmaktadır. Aralarında çalışmayan ve yeni mezun katılımcılar da vardır.

Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada birbirini destekleyen iki yöntem birlikte kullanılmıştır. Öncelikle katılımcıların ve organizatörlerin günübirlik kendin-yap seramik atölye çalışmalarının motivasyon kaynakları ve sosyal kazanımları hakkındaki görüşlerini almak için yaklaşık bir saat süren mülakatlar yapılmıştır. Ayrıca, katılımcıların arasındaki iletişimi, paylaşımı ve bu günübirlik kendin-yap seramik atölye çalışmalarının doğasını daha iyi kavrayabilmek adına araştırmacılar tarafından gözlem yapılmıştır.

Mülakat sorularının içeriği günübirlik kendin-yap atölye çalışmaları katılımcılarının motivasyon kaynakları ve onların bu atölye çalışmalarından elde ettikleri sosyal kazanımlar ile ilgilidir. Toplamda 16 katılımcı ile mülakatlar yapıp ses kayıtları alınmıştır. Ardından ses kayıtları yazıya dökülmüş ve MAXQDA programı kullanılarak bilgisayar destekli analizi yapılmıştır. Katılımcıların ve organizatörlerin mülakatlarının analizi ve gözlemlerden ortaya çıkan veriler sentezlenerek ilerleyen bölümlerde açıklanacaktır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Kendin-yap aktiviteleri ile ilgili yapılan literatür taramasında katılımcıların bu aktivitelere katılmasında etkili olabilecek birkaç anahtar kelimeye erişilmiştir. Örneğin, ekonomik motivasyonlar (Atkinson, 2006), hobi algısı (Atkinson, 2006), zevk alma (Dissanayake, 1995; Atkinson, 2006), kaliteli zaman geçirme (Atkinson, 2006), kendini ifade etme isteği (Beegan ve Atkinson, 2008) ve elleri kullanarak bir şeyler yapma içgüdüğü (Dissanayake, 1995) insanları kendin-yap aktiviteleri ile ilgilenmeye yönelmiş olabilir. Ancak literatürde günübirlik kendin-yap aktivitelerine dair bilgiye erişilememiştir. Bu nedenle günübirlik kendin-yap seramik atölyelerinde alan çalışması yapılmış, bu konuda detaylı bilgiye erişilmesi amaçlanmıştır.

Araştırma sürecinde toplanan veriler ve yapılan analiz sayesinde araştırma soruları ile ilgili de anahtar kelimeler ortaya çıkarılmıştır. Bu kodlar kendi içinde *günübirlik kendin-yap atölyelerinin sosyal yönü (1)*, *günübirlik kendin-yap atölye katılımcılarının motivasyonları (2)* ve *amatörlük ve günübirlik kendin-yap atölyeleri arasındaki ilişki (3)* olmak üzere üç ana tema altında toplanabilir. Birinci tema bu aktivitelerin sosyal yönünün kuvvetli olması hakkındadır. Bu günübirlik kendin-yap atölye çalışmalarını diğer kendin-yap çalışmalarından ayıran özelliklerden biri de olabilir. İkinci tema ise katılımcıların bu etkinliklere katılma nedenlerine odaklanmaktadır. Bu tema altındaki anahtar kelimeler literatürde bulunan diğer kendin-yap çalışmalarının motivasyon kaynakları ile kesişmektedir. Günübirlik kendin-yap aktivitelerini diğer kendin-yap aktivitelerinden ayıran özelliğin ise esneklik olduğu ortaya çıkmaktadır. Son olarak, üçüncü temada amatörlük ve günübirlik kendin yap aktiviteleri arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu tema amatörlüğün her zaman negatif anlamlar içermediğini vurgulamaktadır. İlerleyen bölümlerde bu temalar daha detaylı bir biçimde ele alınmıştır.

Günübirlik Kendin-yap Atölyelerinin Sosyal Yönü

Günübirlik kendin-yap seramik atölye çalışmalarının sosyal yönünün önemini vurgulayan birçok konu ortaya çıkmıştır. Öncelikle, bu atölye çalışmaları sosyalleşme için bir fırsat sunmaktadır. Yapılan araştırma göstermiştir ki katılımcılar bu atölye çalışmalarına çoğunlukla arkadaşlarıyla, iş arkadaşlarıyla veya ailevi bağları bulunan kişilerle birlikte katılmayı tercih etmektedir. Çünkü onlar bu aktiviteyi kaliteli vakit geçirmek ve sosyalleşmek için iyi bir fırsat olarak görmek-

tedirler. Örneğin, mülakatlar sırasında organizatörler birçok firmanın çalışanlarının iş yerindeki motivasyonunu yükseltmek amacıyla bu etkinliğe katıldıklarını vurgulamışlardır. Bunun dışında, katılımcıların bu aktivitelere anne-çocuk, kız arkadaş-erkek arkadaş gibi partnerleriyle katıldıkları da sıklıkla görülmektedir.

Ayrıca mülakatlar ve gözlemler gösteriyor ki grup üyeleri atölye çalışması sırasında birbirlerini motive etmektedirler. Örneğin, atölye çalışmasına arkadaşlarıyla, iş arkadaşlarıyla veya aile üyeleriyle katılan insanların birbirlerinin seramik işleri ile ilgili şakalar yapıp eğlendikleri ya da iltifat edip yüreklandirdikleri görülmüştür. Bu durumun bu atölye çalışmasını daha eğlenceli hale getirdiği aşikârdır. Öte yandan, birbirlerini tanımayan insanlar da sosyal bir etkileşim içerisinde olduklarında bu durum ruh hallerini etkilemektedir. Örneğin, birbirlerinin çalışmalarından veya kullandıkları tekniklerden ilham alabilmektedirler. Ancak, bazı katılımcılar diğer katılımcılarla yarışmayı tercih etmektedir. Bu durum, katılımcıların atölye çalışmasındaki performansını ve ruh halini olumlu veya olumsuz şekilde doğrudan etkilemektedir. Çok hırslı olanlar, bu işi gereğinden çok ciddiye alanlar sonuç olarak atölye sırasında eğlenemedikleri için bu olumsuz bir etki olarak değerlendirilebilir. Katılımcıların birbirleriyle şaka olarak yarışmaya başladıkları ve eğlenmeye devam ettikleri durumlar da olumlu bir etki olarak düşünülebilir.

“Birisi bir şey yaptığında, onu daha yaratıcı bir şekilde daha iyi hale getirmeye çalışırım. Ancak, diğer katılımcılardan da öğreniyorum. Birisi heykelin dudaklarını çok büyük yaparsa, bunu görüp dudakları inceltirsiniz. Veya herkes bir şeyi eleştiriyorsa, bu hatayı önlemeye çalışırsınız” (Katılımcı 2)

Ayrıca, günübürlük kendin-yap atölyeleri sırasında katılımcılar organizatörün talimatlarını takip eder ve ondan öğrenir. Diğer katılımcılardan da yeni teknikler veya perspektifler öğrenmeleri de mümkündür. Örneğin, katılımcılardan biri güzel bir şey ortaya çıkardığında veya pratik bir teknik kullandığında, aralarındaki sosyal etkileşim nedeniyle diğer katılımcılar onlardan ilham alma veya taklit etme eğilimindedirler. Bunun daha önce literatürde de bahsedildiği gibi tasarım eğitiminde öğrencilerin birbirlerinden öğrenme süreci ile benzerlik gösterdiği ortaya çıkmıştır. Günübürlük kendin-yap atölyeleri hakkında hem organizatörlere hem de diğer katılımcılara soru sorma ve onlardan öğrenme şansları bulunmaktadır. Buna ek olarak, katılımcılar birbirlerinin yaptıkları hatalardan da nasıl yapmaları veya yapmamaları gerektiğini çıkarımlayabilmektedirler.

“Kendi bakış açımıza göre hepimiz birbirinden farklı ürünler yarattık. Ancak 6 kişilik bir grupta aynı şeyi yaptık. Sadece bir uzman vardı ve hepimiz onun talimatlarını takip ettik. Uzmanı öğrendiklerimizi önümüzde duran kil parçası üzerinde ifade etmeye çalıştık. Sonuç olarak, her katılımcının farklı bir ürünü oldu ama yaratılan sinerji ortaktı.” (Katılımcı 4)

Son olarak, katılımcıların atölyede bir şeyler yaparken kendileri hakkında kişisel bilgileri paylaşma eğiliminde oldukları da bulunmuştur. Bu durum, katılımcıların çoğunlukla bu günübürlük kendin-yap atölyelerini bir terapi gibi, stres giderici bir aktivite olarak görme algılarıyla ilişkili olabilir. Dahası, kendileri hakkındaki

kişisel bilgileri paylaşarak bazen bazı katılımcıların arkadaş oldukları ve atölye sonrasında da birbirleriyle iletişim halinde kaldıkları saptanmıştır. Bu durum, katılımcıların bu atölyelerden sağladığı sosyal kazanımlardan biri olarak kabul edilebilir.

Günübirlik kendin-yap atölye katılımcılarının motivasyonları

“Dediğim gibi, hem çalışan hem de işsiz biri olarak düşünüyorum. Çalışan bir insanın bu tür şeyler için her zaman vakti yoktur. Kendi kişisel hayatım var. Etkinlik bir günle sınırlandığında etkinliğe katılmak eğlencelidir, istediğim zaman da katılabilirim.” (Katılımcı 2)

Mülakatlar ve gözlemler ışığında, katılımcıların günübirlik kendin-yap atölyelerine katılmak için çeşitli motivasyon kaynakları olduğu bulunmuştur. Öncelikle, bu etkinliklerin sağladığı esneklik yönü, katılımcıların günübirlik kendin-yap atölyelerine katılmaları için temel motivasyon kaynaklarından biridir. Bu atölyeler, katılımcılara kendi programlarına göre ayarlayabildikleri bir zaman çizelgesi ve iki ila dört saat gibi kısa bir süre içinde bir aktiviteyi deneyimleyebilme fırsatı sunar. Bu sayede katılımcılar bir yere yetişme veya programlarını kısıtlama kaygısını yaşamazlar. Ayrıca, atölye alanındaki esnek atmosfer nedeniyle katılımcılar etkinlik sırasında istedikleri her şeyi yiyip içebilmektedirler. Bu etkinlik sürecinde özgürce konuşmaları ya da hareket etmeleri de mümkündür. Bu nedenlerle bazı katılımcılar bir hobi veya seramik kursuna devam etmek yerine günübirlik kendin-yap atölyelerini tercih etmektedirler.

Ayrıca bir hobi veya seramik kursuna devam etmek insanların oldukça fazla zamanını alabilmekte, bu alanda profesyonelliğe ulaşmak da emek istemektedir. Bu nedenle, kısa sürede bir sonuca ulaşabiliyor olmak da katılımcıların motivasyon kaynaklarından biridir.

“Bu bir okul değil. İnsanlar eğlenmek için buraya geliyor ve kişisel yaşamlarındaki sorunları düşünmeyi bırakıyorlar. Atölye sırasında diğer katılımcılar ve uzmanla birlikte çok eğleniyorlar.” (Organizatör 4)

Başka bir motivasyon kaynağı olarak, mülakatlar ve gözlemler katılımcıların eğlenmek ve zihinlerini temizlemek için bu atölyelere katıldığını göstermektedir. Katılımcıların bazıları bu aktiviteyi, kişisel yaşamlarıyla ilgili olabilecek sorunları düşünmeyi bırakıp rahatlatabilecekleri stres giderici bir faaliyet olarak görmektedirler. Katılımcıların çoğunun sıradan rutinlerine saplandıkları ve bu monotonluktan çıkmak için yeni aktiviteler keşfetmeye çalıştıkları ortaya çıkmıştır.

“Ne yazık ki, bazı katılımcılar 40’lı yaşlarında olmalarına rağmen hayatlarında hiçbir zaman takdir görmemişler. Bu sorun ailevi ilişkileri, sosyal yaşamları, yaşam veya çalışma koşulları ile ilgili olabilir. Ancak, burada seramik işleri hakkında bazı olumlu yorumlar duyduklarında, hayatlarında bir şey başarabileceklerini hissediyorlar. Bu atölyelere ilk kez katıldıklarında, başaramayacaklarını düşünüyorlar. Bir şeyler başardıklarında şaşırıyorlar.” – (Organizatör 3)

Ayrıca, katılımcılar için bir diğer motivasyon kaynağı ise bir işi başarabilme duygusudur. Bu atölye çalışması bittiğinde katılımcıların bitmiş bir ürüne sahip olacaklarının onları bu atölye çalışmalarına katılma konusunda motive ettiği bulunmuştur.

“İnsanlar sürekli aynı etkinliklere katılıyor, hafta içi veya hafta sonu bir etkinliğe katılmak istiyorlar. Örneğin tiyatroya, sinemaya gidiyor ya da bir kafede arkadaşlarıyla takılıyorlar ama her zaman aynı şeyleri yapıyorlar. Bence, yeni bir şey yaşamak istedikleri için bu atölyelere katılmayı tercih ediyorlar.” (Organizatör 4)

Katılımcıların teknik anlamda kendilerini yetersiz hissetmeleri de gününbirlik kendin-yap atölye çalışmalarına katılma nedenlerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcıların bazıları bu aktivitelere katılma nedenlerinin organizatörlerden veya diğer katılımcılardan teknik bilgiler öğrenmek olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların bazıları burada teknik bilgileri öğrendikten ve temellerini sağlamlaştırdıktan sonra evde kendin-yap seramik aktivitelere devam etmektedirler. Bu gününbirlik kendin-yap aktivitesine katılmadan evde seramik ürünler yapmalarının kolay olmadığından ve YouTube videolarının yeterli olmadığından bahsetmişlerdir. Çünkü anlamadıkları kısımları sorma ihtiyacı hissetmektedirler.

“Başlangıçta örnek eseri taklit ediyordum ama daha sonra eseriminin örnekle aynı olmayacağını bildiğim için modele bazı farklı figürler eklemeye başladım. Hayatımın diğer yönlerinde de aynı stratejiyi sürdürüyorum. Seninkinin bir kopyasını değil, farklı bir şey yapmayı tercih ederim. Sizininkine benziyorsa, bir taklidin ötesinde olmayacaktır. Herkes kendi yolunda hareket etti ve düşüncelerini ortaya koydu. Kendinizi yansıtabileceğiniz şeyler olmalı, böylece sizin olacak. Hayatımızda her durumda da böyle değil mi?” (Katılımcı 8)

Katılımcılar bu etkinliklerde kil modelleme ile ilgili profesyonel teknikler uygulamaktan uzaktırlar. Bu negatif bir anlam yüklese de katılımcıların kendi katkılarını ortaya koyması konusunda teşvik ettiği görülmüştür. Ürünlerine kendi kişisel katkılarını da ekliyor olmak katılımcıların bu etkinliklere katılma nedenlerinden biridir. Mülakatlar ve gözlemler göstermiştir ki katılımcıların bu ürünleri kişiselleştirebiliyor olmaları o ürünler üzerindeki sahiplik duygularını beslemeye yardımcı olmuştur.

Diğer motivasyon kaynaklarından biri de katılımcıların arkadaşlarının sosyal medya hesaplarındaki bu gününbirlik kendin-yap seramik atölyeleri hakkında yaptıkları paylaşımlarıdır. Ayrıca, arkadaşlarının evlerinde kendi yaptıkları ürünleri görünce de bu etkinliklere katılma konusunda motive olmaktadır. Bunun yanı sıra, atölye çalışması sona erdikten sonra katılımcıların çoğu bu ürünleri hem sosyal medyada hem de kendi evlerinde sergileme arzusunu hissetmektedirler. Bu durum da onların bu etkinliği yetenekleri ile gösteriş yapabilecekleri bir aktivite olarak görmeleri ile ilişkili olarak değerlendirilebilir.

Amatörlük ve günübirlik kendin-yap atölyeleri arasındaki ilişki

Normalde, amatörlük kelimesinin olumsuz bir anlam taşıdığı düşünülür. Ancak, bu çalışmada amatörlüğün de olumlu bir yanı olduğu bulunmuştur. Genellikle, günübirlik kendin-yap atölyesi katılımcıları ilgili konuda amatörlerdir. Bu alanda daha fazla deneyime sahip olanlar genellikle atölyelerden ziyade seramik kurslarını tercih etmektedirler veya evde ya da kendi atölyelerinde kendileri seramik ürünler yapmaktadırlar. Günübirlik kendin-yap atölyelerinin uzun dönemli kursların “deneme sürümleri” olduğu söylenebilir. Mülakatlar ve gözlemler göstermiştir ki bu etkinliğin, amatörler hatta bu konuda hiç bilgisi olmayan kişiler için düzenlenmiş olduğu için insanların daha az başarısızlık yaşama kaygısına sahip oldukları görülmektedir. Başarısız olma kaygısı duymadıkları zaman katılımcılar etkinlik sırasında daha fazla keyif alırlar. Bu amatörlüğün bir avantajı olarak kabul edilebilir.

“Sonuç iyi olmasa bile bizim için önemli olmazdı. Çünkü oraya eğlenmek için gittik. Öte yandan, bu alanda profesyonel olmayı planlasaydım, hiç tanıdığım olmayan bir yerde gergin olabilirdim. Belki o zaman diğer katılımcıların çalışmalarını önemserdim. Ama buraya farklı nedenlerle geldim. Eğlenmek ve zihnimizi temizlemek için buradaydık. Çalışmalarımızın kalitesi bizim için önemli değildi.” –(Katılımcı 3)

Ayrıca, katılımcıların bu atölyelerden beklentilerinin de düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Bazı istisnalar dışında, katılımcılar profesyonel seramik çalışmalarına ulaşmayı beklememektedirler. Bu amatör yaklaşım katılımcıların rekabet etmelerini ve birbirlerine yardım etmelerini kolaylaştırmaktadır.

SONUÇ

Bu araştırmanın amacı günübirlik kendin-yap seramik atölye çalışmalarının katılımcılarının motivasyon kaynaklarını ve sosyal kazanımlarını araştırmaktır. Bunun için *Masterpiece İstanbul*, *Masterpiece İzmir* ve *Atölye Lobi*’de düzenlenen günübirlik kendin-yap seramik atölyesi katılımcıları ve organizatörleriyle mülakatlar yapılmış ve bu etkinlikler gözlemlenmiştir.

Bu çalışma göstermiştir ki günübirlik kendin-yap seramik atölye çalışmaları katılımcılarına kaliteli zaman geçirme, eğlenme, zihinlerini boşaltma ve sosyalleşme imkânı sunar. Diğer kendin-yap aktivitelerinden farklı olarak, ilgili atölye çalışmaları sosyalleşme için daha çok imkan sağlamaktadır. Bu katılımcıların etkinlikler sırasında yaşadıkları sosyal etkileşim ile ilgili olabilir. Örneğin, birbirlerine yardımcı olabilir veya birbirlerinden ilham alabilirler. Dahası, bunu yaparak rekabet edebilir ve eğlenebilirler. Bu konunun, tasarım öğrencilerinin stüdyodaki sosyal etkileşiminin avantajlarıyla da benzerlik gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca, günübirlik kendin-yap atölye çalışmaları sosyal ilişkileri güçlendirmek için de uygun bir yer olabilir. Örneğin, bazı katılımcılar bunu arkadaşlarıyla, meslektaşlarıyla, çocuklarıyla, ebeveynleriyle veya erkek/kız arkadaşlarıyla kaliteli zaman geçirmek için bir etkinlik olarak algılamaktadırlar. Etkinliklerin sonunda katılımcıların

çoğu yaptıkları seramik çalışmasını sosyal medyada paylaşmaktadır. Bu durum, günübürlük kendin-yap atölye çalışmalarının sosyal yönünün bir başka boyutudur.

Bir diğer önemli nokta ise katılımcıların amatörlüğünün sağladığı avantajdır. Bu sayede atölye çalışmasından daha fazla zevk alabilirler. Çünkü çalışmanın mükemmel olmasını beklememektedirler. Beklentilerinin düşük olması ve amatör-lükleri bu durumda bir avantaja dönüşür. Bu durum aynı zamanda atölye sırasında sosyal ortamda oluşabilecek başarısızlık kaygısını da azaltmış olmaktadır.

Bu çalışma yürütülürken zaman kısıtları nedeniyle diğer şehirlerdeki günlük kendin yap atölyeleri bu çalışmaya dahil edilmemiştir. Sonraki çalışmalarda konuyla ilgili daha fazla veriye ulaşmak için bu çalışma farklı şehirlerde daha fazla katılımcı ile gerçekleştirilebilir. Ayrıca bu çalışma yalnızca seramik atölyelerine odaklanmıştır. Bunun nedeni, seramik atölye çalışmalarında ortaya çıkan ürünlerin endüstriyel tasarım alanı ile daha ilişkili olmasıdır. Ancak, bu konunun daha derinlemesine araştırılabilmesi için farklı alanlarda düzenlenen atölye çalışmalarının katılımcıları ve organizatörleriyle de röportajlar yapılabilir ve bu atölyeler gözlemlenebilir.

Sonuç olarak, gün geçtikçe daha popüler hale gelen günübürlük kendin-yap atölye çalışmaları insanlara çeşitli açılardan sosyalleşme fırsatı sunmaktadır. Katılımcıların bu etkinliklere katılmalarındaki motivasyon kaynaklarının, bu atölyelerden elde ettikleri sosyal kazanımlar ile de ilgili olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak, ne yazık ki içinde bulunduğumuz pandemi döneminin atölye ortamının oluşturulmasını ve sosyal kazanımların sağlanmasını olumsuz yönde etkileyeceği öngörülmektedir. Günümüzde, sosyal mesafeyi koruma amacıyla insanların bir araya geldiği birçok etkinlik durdurulmuştur veya bu etkinliklerde bulunması öngörülen katılımcı sayısında azalma görülmektedir. Bu durum, gün geçtikçe daha da popülerleşen günübürlük kendin-yap atölye çalışmalarının sayılarının azalmasına veya düzenlenmemelerine neden olabilir. Bu durumda, sağlık açısından bir sorun oluşturmayacak şekilde uygun bir sosyal paylaşım ve birbirinden öğrenme ortamının oluşturulmasında atölye organizatörlerine önemli bir görev düşmektedir. Etkinliklerin çevrimiçi olarak düzenlenmesi başka bir çözüm olarak görülebilir, fakat etkinlik sırasında katılımcılar arası yardımlaşma, uzmanların kendi elleri ile katılımcılara verdiği destek gibi konular düşünüldüğünde etkinliğin yapısının bozulacağını öngörebiliriz.

KAYNAKÇA

Ashton, P., ve Durling, D. (2000). Doing the Right Thing. Social Processes in Design Learning. *The Design Journal*, 3(2), 3-14.

Atkinson, P. (2006). Do It Yourself: Democracy and Design. *Journal of Design History*, 19(1), 1-10. doi:10.1093/jdh/epk001

Atkinson, P. (2011). Orchestral manoeuvres in design. B. van Abel, R. Klaassen, L. Evers ve P. Troxler (Ed.), *Open Design Now: Why Design Cannot Remain Exclusive* içinde (24-31). Amsterdam: BIS Publishers.

- Beegan, G., ve Atkinson, P. (2008). Professionalism, Amateurism and the Boundaries of Design. *Journal of Design History*, 21(4), 305-313.
- Brown, R. (1988). *Group Processes: Dynamics Within and Between Groups*. Oxford: Basic Blackwell.
- Clarke, A.J. (2001). The Aesthetics of Social Aspiration. D. Miller (Ed.), *Home Possessions: Material Culture Behind Closed Doors* içinde (23-45). Oxford: Berg.
- Dissanayake, E. (1995). The Pleasure and Meaning of Making. *American Craft*, 55(2), 40-45.
- Jackson, A. (2010). Constructing at Home: Understanding the Experience of the Amateur Maker. *Design and Culture*, 2(1), 5-26.
- Lakhani, K. R., ve Wolf, R. G. (2005). Why Hackers Do What They Do: Understanding Motivation and Effort in Free/Open Source Software Projects. J. Feller, S. A. Hissam ve K. R. Lakhani (Ed.), *Perspectives on Free and Open Source Software* içinde (3-21). MIT Press.
- Luvaas, B. (2013). *DIY Style: Fashion, Music and Global Digital Cultures*. London: Bloomsbury Academic.
- Majumdar, P., Banerjee, S., Diehl, J.-C., ve Van Engelen, J. M. (2019). Connected Us! How Social Motives Determine DIY Behaviorism in Rural Base of the Pyramid Communities. A. Chakrabarti (Ed.), *Research into Design for a Connected World Proceedings of ICoRD 2019* içinde (807-819). Singapore: Springer.
- Mulder, I., Doorn, F. V., ve Stappers, P. J. (2015). Co-creation in Context: The User as Co-creator Approach. *Distributed, Ambient, and Pervasive Interactions Lecture Notes in Computer Science* içinde (74-84). doi: 10.1007/978-3-319-20804-6_7
- Phillips, R., Baurley S., and Silve S. (2013). The Practical Maker: Investigating the Definitions and Requirements of and Exploring the Motivations Behind Bespoke Making. *Crafting the Future, 10th European Design Conference* içinde (1-15). Gothenburg: University of Gothenburg.
- Ryan, R. M., ve Deci, E. L. (2000). Self-determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development and Well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
- Sennett, R. (2008). *The Craftsman*. New Haven ve London: Yale University Press.
- Stappers, P. J., Visser, F. S., ve Kistemaker, S. (2011). Creation & co: user participation in design. *Open Design Now: Why Design Cannot Remain Exclusive* içinde (140-148). Amsterdam: BIS Publishers.
- Toffler, A., ve Alvin, T. (1981). *The Third Wave*. New York: Bantam books.
- Watson, M., ve Shove, E. (2008). Product, Competence, Project and Practice: DIY and the Dynamics of Craft Consumption. *Journal of Consumer Culture*, 8(1), 69-89.
- Wolf, M., ve McQuitty, S. (2011). Understanding the Do-It-Yourself Consumer: DIY Motivations and Outcomes. *Academy of Marketing Science Review*, 1(3-4) 154-170.
- Xie, C., Bagozzi, R. P., ve Troye, S. V. (2008). Trying to Prosume: Toward a Theory of Consumers As Co-creators of Value. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 36(1), 109-122.

